Finnwatch ry:n lausunto
talousvaliokunnalle
26.2.2021

Asia: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi (akkuasetus) U72021 vp

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua talousvaliokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä koskien akkuasetusehdotusta[1]. Keskitymme lausunnossamme asetusehdotuksen pakollisiin hankintaketjun selvitysperiaatteisiin (due diligence-periaatteet). Ehdotetulla asetuksella korvattaisiin nykyinen akkuasetus, johon ei sisälly säännöksiä tuotantovaiheeseen liittyvistä näkökohdista. Pidämme kannatettavana due diligence -periaatteita koskevien säännösten sisällyttämistä akkuasetukseen.

Suomen kannan osalta lausumme tiivistetysti seuraavaa:

Suomen tulee

- asettua kannassaan tukemaan akkuasetusehdotukseen kuuluvia due diligence -periaatteita.
- esittää due diligence -periaatteiden soveltamista kaikkiin akkuihin.
- esittää osana due diligence -periaatteita taloudellisille toimijoille velvollisuutta ryhtyä tai osallistua korjaaviin toimenpiteisiin.
- esittää, että pelkästään komission hyväksymien sertifiointi- ja auditointijärjestelmien käyttöä ei voida pitää automaattisesti osoituksena asianmukaisesta ja riittävästä due diligencestä.
- esittää korjattavaksi asetusehdotuksessa oleva merkittävä virhe, jossa keskeinen due diligenceä koskeva YK:n asiakirja (UN Guiding Principles on Business and Human Rights) on korvautunut viittauksella asian kannalta epärelevanttiin YK:n Global Compact -aloitteeseen.

Yksityiskohtaisemmat perustelut

Akkuteollisuus on keskeisessä roolissa fossiilisista polttoaineista luovuttaessa. Akkutuotannon arvoketjuihin liittyy kuitenkin paljon ihmisoikeusongelmia, joihin tulee puuttua. Esimerkiksi Finnwatchin tuore tutkimus Brasiliassa paljasti nikkelin tuotantoon liittyviä alkuperäiskansaan kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia[2]. Amnesty Internationalin julkaisemat tutkimukset taas ovat osoittaneet, että lapsityövoimalla louhittuja mineraaleja kuten kobolttia päätyy akkuteollisuuden raaka-aineeksi, ja että mineraalien kuten litiumin louhinnalla

[1] Ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus akuista ja käytetyistä akuista, direktiivin 2006/66/EY kumoamisesta ja asetuksen (EU) N:o 2019/1020 muuttamisesta (COM(2020)798 final), saatavilla osoitteessa: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0798&from=FI

[2] Finnwatch, 2021, Myrkytetty kansa, saatavilla osoitteessa: https://finnwatch.org/fi/julkaisut/myrkytetty-kansa

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org

Latinalaisen Amerikan maissa voi olla haitallisia vaikutuksia vesistöille ja ekosysteemille alkuperäiskansojen alueilla[3].

Valtioneuvoston kirjelmässä hahmotellussa Suomen kannassa ei käsitellä due diligence -periaatteita koskevia säännösehdotuksia lainkaan siitä huolimatta, että huolellisuusvelvoitteeseen perustuvan yritysvastuusääntelyn edistäminen kuuluu hallitusohjelman tavoitteisiin. Suomi on aiemmin vastauksessaan Euroopan komission konsultaatioon yritysten kestäviä hallinnointi- ja ohjausjärjestelmiä koskevaksi aloitteeksi helmikuussa 2021 ottanut kantaa horisontaalisen due diligence -velvoitteen puolesta. Myös Finnwatch kannattaa horisontaalista huolellisuusvelvoitteeseen perustuvaa sääntelyä. Horisontaalisen sääntelyn lisäksi on kuitenkin perusteltua kehittää tarkempia toimialakohtaisia sääntöjä etenkin korkean riskin toimialoille, kuten akkuteollisuuden tuotantoketjuille. Horisontaalisten ja sektorikohtaisten säädösten, ohjeistuksen ja muiden sääntöjen tulee olla yhdenmukaisia ja toisiaan tukevia. Akkuasetusehdotuksessa on näiltä osin parannettavaa.

- Due diligence -periaatteita koskevat säännökset sisältyvät asetusehdotuksen artiklaan 39 ja ne koskevat taloudellisia toimijoita, jotka saattavat markkinoille sisäisesti varastoivia ladattavia teollisuusakkuja ja sähköajoneuvoakkuja, joiden kapasiteetti on yli 2 kWh. Due diligence -periaatteiden soveltamisala on siis suppeampi kuin itse asetuksen soveltamisala, sillä asetuksen soveltamisala on “kaikki akut”. **Due diligence -periaatteiden rajaaminen koskemaan vain em. akkuja on vailla perusteita, ja se tulee poistaa**.

  Due diligence -periaatteet perustuvat OECD:n konfliktimineraalien hankintaa koskevaan due diligence -oppaaseen ja ovat pääsääntöisesti kannatettavia. Niiden tarkoituksena on ennaltaehkäistä ihmisoikeusloukkauksia, ja ne velvoittavat talouden toimijat tunnistamaan ja arvioimaan hankintaketjuihin liittyviä ihmisoikeusriskejä, hallitsemaan niitä ja tiedottamaan due diligence-periaatteistaan.

  Asetusehdotuksen mukaan talouden toimijoiden due diligence -periaatteiden noudattamista valvotaan kansallisen viranomaisen toimesta. Artiklan 69 mukaan valvonta kohdistuu artiklassa 39 määriteltyihin vaatimuksiin. Jos vaatimukset eivät täyty, on talouden toimijalle annettava korjaavia toimia koskeva ilmoitus. Jos korjaavia toimia ei ole noudatettu ja vaatimustenvastaisuus jatkuu, jäsenvaltioiden tulee viimeisenä keinona ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin akun markkinoille

[3] Amnesty International, 2016, “This is what we die for”: Human rights abuses in the Democratic Republic of the Congo power the global trade in cobalt, saatavilla osoitteessa: https://www.amnesty.org/en/documents/afr62/3183/2016/en/; ja 2017, Industry giants fail to tackle child labour allegations in cobalt battery supply chains, saatavilla osoitteessa: https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/industry-giants-fail-to-tackle-child-labour-allegations-in-cobalt-battery-supply-chains/.

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org

asettamisen rajoittamiseksi tai kieltämiseksi tai sen varmistamiseksi, että sitä koskeva palautusmenettely järjestetään tai se poistetaan markkinoilta.

→ Em. korjaavat toimet kohdistuvat taloudellisen toimijan due diligence -periaatteiden noudattamiseen. Asetusehdotukseen ei sisälly minkäänlaista velvollisuutta talouden toimijoille korjata ihmisoikeusloukkauksia uhreille tilanteissa, joissa ihmisoikeusriskit ovat materialisoituneet ponnisteluista huolimatta. Asetusehdotuksen mukaan tällaisessa tilanteessa harkittavaksi tulisi liikesuhteen päättäminen. Tällainen menettely ei ole kansainvälisten yritysvastuuperiaatteiden mukainen. **Velvollisuus ryhtyä tai osallistua korjaaviin toimenpiteisiin on lisättävä asetukseen.** YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden mukaan korjaavat toimenpiteet ovat yksi keskeisistä prosesseista due diligence -prosessin ohella, joita yrityksillä on oltava käytössään toteuttaakseen vastuunsa kunnioittaa ihmisoikeuksia. Korjaavat toimenpiteet liittyvät elimellisesti myös OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeisiin vastuullisesta liiketoiminnasta. Finnwatch muistuttaa, että vastauksessaan Euroopan komission konsultaatioon yritysten kestäviä hallinnointi- ja ohjausjärjestelmiä koskevaksi aloitteeksi Suomi otti kantaa sen puolesta, että yrityksille asetettavan ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevan huolellisuusvelvoitteen tulee sisältää velvollisuus ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Suomen akkuasetusta koskevan kannan tulee olla johdonmukainen tämän kanssa.

→ Edelliseen liittyen on myös varmistettava, että yritystoiminnasta aiheutuvien **ihmisoikeusloukkausten uhreilla on mahdollisuus saada vahingonkorvausta oikeusteitse** asetuksen piiriin kuuluvilta talouden toimijoilta.

- Asetusehdotuksen artiklan 72 mukaan toimialajärjestöt ja etujärjestöt, jotka ovat kehittäneet due diligence -periaatteita koskevia järjestelmiä, voivat hakea järjestelmille komission tunnustusta. Jos talouden toimijat käyttävät komission tunnustamia järjestelmiä, niiden voidaan katsoa täyttävän artiklassa 39 säädetyt vaatimukset.

  → Käytännössä artiklassa 72 käsitellyt järjestelmät olisivat esimerkiksi erilaisia sertifikaatteja. **Pelkästään tällaisten järjestelmien käyttöä ei voida pitää osoituksena asianmukaisesta ja riittävästä due diligencestä.** Vaikka sertifiointijärjestelmät voivatkin olla talouden toimijoille hyödyllinen työkalu käytännön vastuullisuustyössä, due diligencen asianmukaisuutta ja riittävyyttä voidaan arvioida vain tapauskohtaisesti tosiseikkojen pohjalta. Toimenpiteiden asianmukaisuuteen ja riittävyyteen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. yrityksen koko, sen käytettävissä olevat resurssit, toimintaympäristö ja ihmisoikeusriskien vakavuus.

  Asetusehdotukseen on vähintääkin lisättävä mahdollisuus mm. kansalaisjärjestöille toimittaa kansallisille valvoville viranomaisille **perusteltuja huomioita puutteista**

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org

talouden toimijoiden due diligence -periaatteiden noudattamisessa, jotka kansallisen viranomaisen on tutkittava silloinkin, kun taloudellinen toimija käyttää komission hyväksymää sertifiointi- tai vastaavaa järjestelmää hankintaketjuissaan. Samanlainen mekanismi sisältyy jo voimassa olevaan konfliktimineraaliasetukseen. Jotta kansalaisjärjestöjen valvonta olisi käytännössä mahdollista, on perustiedot asetuksen piiriin kuuluvista talouden toimijoista julkaistava.

- Lisäksi Finnwatch kiinnittää huomiota siihen, että asetusehdotuksen liitteen X kohdassa 3 kansainvälisten asiakirjojen luettelossa ei viitata lainkaan YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskeviin ohjaaviin periaatteisiin. Niiden sijaan liitteessä mainitaan YK:n Global Compact -aloite. Tämä on selkeä ja merkittävä virhe, joka toistuu asetusehdotuksessa myös resitaaleissa (64). Viittaus **Global Compactiin on korvattava viittauksella due diligence -periaatteiden kannalta täysin keskeiseen valtioiden yhteisesti hyväksymään YK:n asiakirjaan eli ohjaaviin periaatteisiin** (UN Guiding Principles on Business and Human Rights, UNGP).

Finnwatch ry, Malminrinne 1 B, 00180 Helsinki
www.finnwatch.org